

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА СТРУКТУРА МОДЕЛІ ВИПЕРЕДЖАЮЧОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Статтю присвячено якісному економічному аналізу інституціональної структури моделі випереджаючого економічного розвитку, яка містить такі складові, як інститут науки та освіти, політичні та економічні інститути, інститут цілеутворення, інститут ринкової економіки, інститути економічної ефективності та соціальної справедливості, інститут інформації та знань, етичні норми та бізнес-культуру. На основі використання інституціональної методології проведено їх аналіз у підтвердження внутрішньої верифікації моделі випереджаючого економічного розвитку.

The article is devoted to the qualitative analysis of the institutional structure of a model of advanced economic development, which includes such components as an institution of science and education, political and economic institutions, an institution of goal formation, market economy, institutions of economic efficiency and social justice, institution of information and knowledge, ethics and business culture. On the basis of the institutional methodology it has made their analysis to confirm the internal verification for a model of advanced economic development.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасна інституціональна структура міжнародної економічної системи характеризується динамізмом розвитку суспільних інститутів, руйнуванням старих інститутів і появою нових, їх безперервною трансформацією, зміною конфігурації та дислокації світових центрів економічного лідерства, перебалансуванням сил впливу та конкуренції. Усі ці тенденції ставлять перед науковцями питання створення такої структури суспільних інститутів, яка спроможна забезпечити гармонізований і випереджаючий розвиток людини і суспільства. Вивчення міжнародного досвіду доводить, що інституціональні та цивілізаційні чинники інтегруються в національні економічні системи, визначаючи їх спроможність до економічної успішності, якісного економічного розвитку. У зв'язку з цим зростає роль інституціонального аналізу.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Методологічною основою для розуміння природи та аналізу сутності інституціональної структури держави є інституціональний напрям економічних досліджень. Інституціональна методологія, основу якої складають інститути, інституціональне середовище та інституціональна структура, на наш погляд, робить можливим дослідження господарських практик країн світу та їх синтезу, механізмів трансформації елементів економічної системи, складових інституціональної структури. У світовій економічній думці інституціональна теорія займає особливе місце, розвиваючись у різних напрямках. Співвідношення між державою, формами власності та продуктивності трансакційних витрат досліджується в рамках неінституціональної економічної теорії, а саме в працях Д. Норта [1, с.17–26; 2, с.26–30, с.65], Т. Еггертсона [3, с.341–349; 4, с. 4], А. Шастітко [5; с.491–513]. Взаємозв'язок інститутів політичної влади та економічних інститутів, економічної поведінки, агентських відносин та опортунізму, теорії груп, відносин контрактації та політичних важелів влади аналізується в наукових доробках М. Олсона [6, С.104–109], Е. Тоффлера [7, с.294–309], О. Уільямсона [8, с.127–145] та багатьох інших.

У вітчизняній літературі наукова проблема інституціональної структури займає особливе місце. У більш широкому сенсі явище інституціональної структури знайшло своє академічне обрамлення в напрямку «інституціональна архітектоніка», введеного в науковий оборот колективом відомих українських учених, серед яких А. А. Гриценко [9, с.7–26],

В. М. Тарасевич [10, с.117–132], С. І. Архієреєв [11, с.15–20], В. В. Дементьєв [12, с.69–85] та багато інших. Інституціональна архітектура виступає «фундаментальною структурою інститутів, та складається із правил, норм, стереотипів, традицій, закладів та інших соціальних утворень у їх співвідношенні з суттю та загальним естетичним планом побудови цілісної соціальної системи» [10, с.9]. На відмінну від поняття «інститут», який розглядається як частина соціальної та економічної реальності, архітектура, як поняття, за своїм змістом є категорією цілісності. Тобто вона відображає співвідношення частин і цілого. Виходячи з цього в інституціональному аспекті соціальна дійсність повинна розглядатися як цілісність.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Таким чином, інституціональна структура моделі випереджаючого економічного розвитку, з точки зору її архітектури, є цілісністю, інтегральною єдністю частин і цілого, що в процесі свого еволюційного розвитку переходять у вищі стани ієрархії. Складність дослідження інституціональної структури моделі випереджаючого розвитку полягає в наявності процесів і механізмів інституціональних змін, необхідності пошуку шляхів гармонізації в часі і просторі різних складових інституціональних систем.

В історичній перспективі ідентифікувати ідеальну інституціональну структуру випереджаючого розвитку є особливо складним завданням. У розвинених країнах, де випереджаючий розвиток мав свій життєвий цикл, говорити про характер його постійної системності представляється ускладненим. Водночас, деяка сукупність інституціональних форм (на початковому етапі несистемних елементів) через канали еволюції, коеволюцію економічної системи та інституціонального середовища вибудувалась у систему вищої ієрархії, набула структурної цілісності, інтуїтивної реалізації принципів випереджаючого розвитку, що втілювалися в ефективній економічній політиці. Остання ніколи не була бездоганною, однак у коеволюції з соціальними інститутами, людським фактором, роль якого в економіці є визначальною, отримувала прискорені позитивні результати, які виявлялися в підвищенні добробуту суспільства, життєвих стандартів, високій мірі довіри до держави. Коеволюція економічної політики випереджаючого розвитку і таких інституціональних форм, як людський та інтелектуальний капітал, цивілізаційні чинники, науково-технічний прогрес, виникла за таких умов, як своєчасність, регулярність і правильність їх взаємодії; достатній рівень автономності та взаємозалежності цих інститутів; узгодженість сили їх коеволюційного впливу. Таким чином, унаслідок коеволюції економічних і соціальних інститутів та їх інституціональних форм прояву може сформуватися зріла інституціональна структура моделі випереджаючого економічного розвитку.

Постановка завдання. Молода українська держава знаходиться в стані інституціональної трансформації, пошуку та ідентифікації ефективних інституціональних форм соціально-економічного розвитку. Інституціональні дисбаланси та розриви, дисфункціональність макроекономічної системи, регрес суспільних і базових ринкових інститутів залишаються, на жаль, ключовими характеристиками економічної системи України, а також визначають тенденції її економічного розвитку і формують небажані закономірності взаємодії та зворотні зв'язки між економічними агентами та економічною владою тощо. Усі зазначені проблеми актуалізують наукові дослідження з інституціонального структурування моделі конкурентної економіки, вивчення якої і є основною метою статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізувати інституціональну структуру потрібно в розрізі її власної внутрішньої стійкості та усталеності суспільства, інституціональної еластичності та динаміки. Інституціональна структура вибудовується, спираючись на базисні (базові) інститути. Виділення базисних і комплементарних інститутів та інституціональних форм слугує методологічним інструментом встановлення взаємозв'язку між макро- і мікроекономічними рівнями соціально-економічної моделі. Інституціональні форми є практичним втіленням базисних інститутів на рівні реально

функціонуючої економіки [10, с.881]. Під базисними інститутами вчені розуміють стійкі комплекси соціальних відносин, які сформувалися в ході історичного розвитку, закріпилися в національній культурі та передаються як її частина, тобто мають свій трансмісійний механізм (сутність якого піддається поясненню в рамках теорії економічних механізмів Гурвіца [13, с.4–5]). Український учений В. Якубенко виділяє такі базисні економічні інститути, як власність, влада, управління, праця. Учений у своїй монографії «Базисні інститути у трансформаційній економіці» наголошує на тому, що ці інститути є базисними економічними і виконують функцію «вменення», як функцію забезпечення суспільного визнання та правового закріплення справедливості в розподілі специфікованих типів доходів, а саме прибутку, ренти, підприємницького доходу та заробітної плати [14, с.87–107].

Інституціональна структура випереджаючого економічного розвитку є сукупністю базисних інститутів економіки та суспільства, що функціонують у своїй інтегральній єдності, набувають власної специфічності в політичних та економічних умовах національної держави, як носія традицій, норм, правил поведінки, ментальності, цивілізаційної ідентичності та уніфікованості, спадкоємності, дискретності і динамічності.

Інститути є динамічними способами координації взаємодії економічних суб'єктів і господарських одиниць та визначають взаємозв'язок із історичними станами суспільства (path dependence). Водночас, інституціональні форми, як апробовані на практиці зразки (practice and model patterns), способи, правила і норми поведінки, обумовлені конкретними соціально-економічними і технологічними умовами існування суспільства, є плінними та відносними [10, с.94]. Інститути, таким чином, мають внутрішню залежність від минулого досвіду і демонструють суперечливість між «сформованими нормами і механізмами соціальної взаємодії та організації виробництва» [15, с.70].

Особливістю інститутів у моделі випереджаючого економічного розвитку є те, що вони проявляють себе як: 1) стратегічні та оперативні цілі економічної політики випереджаючого розвитку; 2) правила і норми господарської діяльності та суспільної ініціативи щодо значного покращення стандартів і якості життя людини; 3) інноваційний тип поведінки економічних агентів. Економічна система випереджаючого розвитку еволюціонує в такі інституціональні форми, які є орієнтованими на людину, працюють для людини і забезпечують її усебічний розвиток, перетворюючи середовище її існування, на основі передбачення трансформації її потреб в їх ієрархії, таким чином, щоб максимально забезпечити її комфорт, задоволення постулітарних потреб, з урахуванням перспективних загроз і ризиків розвитку на глобальному рівні, завчасного їх недопущення (мінімізації, усунення).

Звернення до економічної історії розвинених країн, дозволяє нам представити інституціональну структуру моделі випереджаючого розвитку, яка є сукупністю таких інститутів:

- політичні та економічні інститути (визначають механізм розв'язання суспільних протиріч, на основі соціального компромісу та узгодженості державних, бізнесових, суспільних та індивідуальних інтересів);
- інститут цілеутворення;
- інститути науки та освіти, як інститути людського розвитку;
- інститут інформації та знань (достатність інформації);
- економіка ринків і ринковий процес (традиційні ресурсні ринки; ринок праці – ринок інтелектуальної (творчої) праці; ринок капіталів, ринок людського капіталу, ринок інтелектуального капіталу);
- інститут інноваційної конкуренції (конкурентної діяльності);
- інститут економічної ефективності та соціальної справедливості;
- етичні норми, бізнес-культура (самостійність економічних агентів у прийнятті рішень, свобода і достоїнство людини).

Інститути випереджаючого розвитку розкриваються через усю економічну систему, набуваючи форми моделі, мають своє особливе місце в соціальній системі, яке визначається

межею переходу від сутності до явища, що втілюється в інституціональній формі. Так, наприклад, інститути інноваційного розвитку втілюються в інноваційній економіці як модельній інституціональній формі. Інноваційна економіка, таким чином, є економічним явищем системного характеру, субстанціональною формою існування моделі випереджаючого економічного розвитку [16, с.16].

Основною особливістю інституціональної структури моделі випереджаючого економічного розвитку є висока першокласна якість інститутів політики та інститутів економічної влади, бізнесових структур та інститутів науки і освіти (рис. 1).

Ізраел М. Кірцнер у своїй праці «Конкуренція та підприємництво», з думкою якого ми погоджуємось, вбачає в ринку інструмент мобілізації всіх частин знання, розсіяного в економіці, про можливості, що не були відомі раніше. Межі втручання держави в економіку визначаються тим, наскільки ефективно ринок вирішує статичні проблеми суспільства [17, с.224–225]. Однак уточнимо, в моделі випереджаючого економічного розвитку функцією держави є не усунення «провалів ринку», а насамперед, функція координації. Держава виступає як координатор і рівноправний партнер бізнесу і суспільства. Має місце випереджаючий розвиток сумісних інститутів ринку і правової держави. Основою такого типу інституціональних відносин між державними інститутами, економічними і політичними, виступає інститут довіри [9, с.17].

Автор статті погоджується з І. Кірцнером, що економічна система повинна координувати економічну діяльність її учасників. Цей процес, який характеризується достатньо високою ефективністю, спостерігається в розвинених країнах світу та швидкозростаючих економіках країн з ринками, що формуються, та країн, що розвиваються. Учений зазначає, що «успіх системи буде вимірюватися за її здатністю координувати чисельні окремі рішення, плани і дії, які приймаються та здійснюються незалежно в суспільстві впродовж даного періоду часу» [17, с.213].

Автор також розділяє позицію Кірцнера про те, що «підприємницький елемент» притаманний будь-якому виду людської діяльності, і не обов'язково це є «чисте» підприємництво, у зв'язку з чим пропонує використовувати поняття «економічний агент» та «індивід» одночасно. Звідси, на переконання автора, інноваційний підприємець наділений здатністю сприймати та освоювати можливості, що несуть скоординовані між учасниками ринкового процесу знання та інформацію про нові джерела ресурсів, нові технічні можливості та нові можливі комбінації технічних характеристик, нові потреби та ціннісні орієнтири, що впливають на суспільні та індивідуальні потреби споживачів. Зазначене є можливостями отримання позитивного прибутку від здійснення скоординованої людської діяльності, до якого прагне індивід. Завдяки своїй «підприємницько-конкурентній пильності» [17, с.217] інноваційному індивіду вдається створювати таке поєднання видів діяльності та обміну, яке було неможливим поза його посередництва.

В моделі випереджаючого економічного розвитку інноваційне підприємництво, як і в наукових поглядах Л. Мізеса [18, с.273–278; 19, с.93–95] та І. М. Кірцнера [20, с.148–159], не є властивістю, притаманною тільки бізнесменам, фінансистам, спекулянтам та ін. Будь-яка цілеспрямована діяльність людини містить у собі підприємницький аспект, пов'язаний із невідворотністю майбутніх обставин, еволюційним ходом історії. Таким чином, сутнісний зміст випереджаючого економічного розвитку в системі координат шкіл еволюційно-інституціонального спрямування, та австрійської школи зокрема, полягає у інноваційно-конкурентній пильності держави, бізнесу та індивідів по відношенню до можливостей, непомічених у попередні періоди, і можливостей, які визначатимуть економічні умови розвитку в майбутньому.

Отже, основними механізмами держави та її інститутів стають: прогнозування та передбачення потреб суспільства, ідентифікація їх можливостей з метою втілення їх в економічній політиці держави, щоб мати можливість не тільки досягати та задовольняти ці потреби, а перевершувати їх; передбачення проблем і загроз майбутнього з метою усунення їх першопричин сьогодні; передбачення перспективних технологій майбутнього та

випереджаюче створення їх професійного та технологічного базису сьогодні через інститути науки і освіти; випереджаючий перехід до нового технологічного способу виробництва в умовах пануючого.

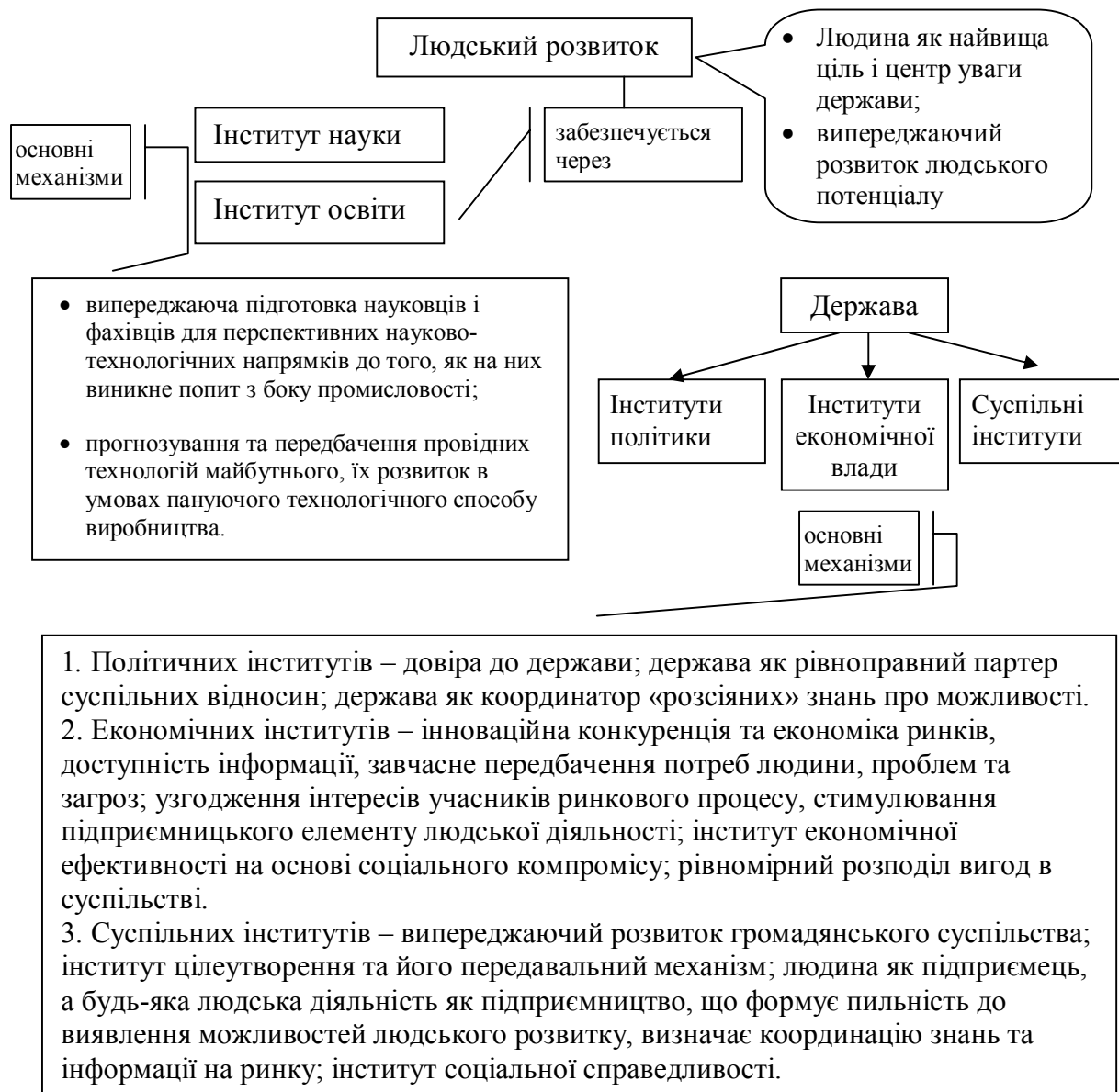

Рис. 1. Основні інститути та їх механізми в моделі випереджаючого економічного розвитку (розроблено автором)

Професіоналізація відносин держави, в особі політичних інститутів та інститутів економічної влади, на основі інституту довіри та його дифузії в усі інституціональні форми, визначають межі успіху економічної системи. Держава виступає як рівноправний партнер бізнесу і суспільства та координатор «розсіяних» знань про можливості, що виникають в економіці. Держава комплементарно з бізнесом забезпечує умови для координації інформації та знань в економічній, технологічній, науковій, освітній сферах, тобто сферах «виробництва» людини, людської діяльності.

Випереджаючий розвиток, таким чином, стає філософією мислення держави та основою відповідної економічної політики. Випереджаючий розвиток стає притаманним, іманентним людині, є наслідком її коеволуції із суспільними інститутами та природою загалом. Вирішення тактичних, оперативних і, тим більше, стратегічних завдань економічного розвитку, в умовах глобальних економічних і соціо-гуманітарних викликів, для

національних держав стає неможливим поза механізмів, принципів та філософії випереджаючого економічного розвитку. Сутність державного управління та організації суспільних інститутів полягає, таким чином, у підтримці цілеспрямованої людської діяльності щодо випереджаючої підготовки та готовності до невідворотних невизначених обставин майбутнього. Тому випереджаюча пильність інноваційно-конкурентного характеру, на основі координації розсіяного знання про майбутнє, його невизначеність, виклики і ризики, повинна породжувати якісні механізми випереджаючого економічного розвитку, які знаходять свій прояв у економічній політиці та піддаються активізації в системі позаекономічної мотивації до людської діяльності.

У кінцевому рахунку, компліментарність держави та її інститутів, бізнесу, соціуму, через дію механізму коеволюції, своєчасного та регулярного впливу інститутів вищої ієрархії пришвидшує розвиток менш розвинених інститутів. У цьому випадку в економічній системі проявляється синергетичний ефект – трансформація її внутрішньої будови до більш складних форм функціонування.

Механізмами економічних інститутів у моделі випереджаючого економічного розвитку виступають: інноваційна конкуренція та економіка ринків, доступність і прозорість інформації, завчасне передбачення потреб людини, проблем та загроз; узгодження інтересів учасників ринкового процесу, стимулювання підприємницького елементу людської діяльності; інститут економічної ефективності на основі соціального компромісу; рівномірний розподіл вигод в суспільстві. Інноваційна конкуренція в моделі випереджаючого економічного розвитку є конкуренцією між державами, суб'єктами економічної діяльності та індивідами, яка переміщується в сферу знань та за основний інструмент має механізм випереджаючого набуття конкурентних переваг у високотехнологічних галузях, випереджаючого передбачення провідних технологій майбутнього, випереджаючого нагромадження інтелектуального капіталу компаніями та нарощення людського капіталу індивідами. Інноваційна конкуренція сприяє випереджаючому набуттю країною міжнародних конкурентних переваг у промислових галузях майбутнього, провідного технологічного спромогу виробництва або їх комбінації, на основі концентрації підприємницьких зусиль економічних агентів, вільних фінансових ресурсів (нового капіталу), що визначають можливості галузей на випереджаючий розвиток, та ініціатив держави з реалізації відповідної економічної політики (підтримка експорту, адекватна потребам економіки грошово-кредитна політика). Інноваційна конкуренція як динамічний процес набуває форми інноваційної конкурентної діяльності, що є результатом ініціативної поведінки людини, її іманентного «підприємницького елементу». За цих умов, роль підприємця в ринковій економіці, як інноваційного «підприємницького елемента» в людських діях, зростає. Це динамізує економічний розвиток за принципами «встигати швидше за іншого», «еволюційного розширення», «комбінаторного нарощування». Таким чином, інноваційний підприємницький елемент є в будь-якій людській діяльності – науковій, освітній, управлінській, економічній, торговельній та ін. Людській діяльності притаманні позаекономічні мотиви. І. Кірцнер таку перетворену систему мотивацій, де переважають загальнолюдські цінності, що рухають економічний розвиток в якісному еволюційному напрямку, називає «позаекономічний підприємницький елемент». Звідси слідує, що ринковий процес породжує такий елемент, як «інноваційне підприємництво». Випереджаюча людська діяльність та інноваційна конкуренція як процеси, на нашу думку, є усвідомленою та підсвідомою цілеспрямованою діяльністю, яка дозволяє «перевершити зусилля інших» по задоволенню зростаючих потреб людини в системі ціннісних координат.

Випереджаючий розвиток суспільних інститутів визначає випереджаючий розвиток потреб та інтересів сучасного суспільства та його членів, творчої людини. Це в свою чергу динамізує економічні процеси в країні, запускає механізми інноваційної конкуренції. Навіть якщо має місце дисфункція держави, дисфункціональна економічна політика, інвестиції в людський розвиток сприятимуть становленню підприємницького інноваційного

мислення індивідів та набуватимуть прискорення в своєму креативному розвитку. Безумовно, базовими інститутами моделі випереджаючого економічного розвитку виступають інститути науки і освіти, орієнтовані на випереджаючий розвиток людини, її потенціалу, творчого та інтелектуального, та потенціалу здоров'я. Основними механізмами даних суспільних інститутів є випереджаюча підготовка науковців і фахівців для перспективних науково-технологічних напрямків до того, як на них виникне попит з боку промисловості, а також прогнозування та передбачення провідних технологій, їх розвиток в умовах пануючого технологічного способу виробництва. Дані механізми широко використовуються розвиненими країнами світу та сприяють переключенню типів поведінки економічних агентів (індивідів) з традиційного (консервативного) на інноваційно-підприємницький тип, за умови достатності насичення потреби в інвестиційних ресурсах цих інститутів, тобто їх фінансового діапазону (поточного грошового забезпечення інноваційної діяльності).

Прагнення людини до престижної вищої освіти сприяє її включенню в творчу діяльність, що трансформується в інноваційну в умовах господарської практики випереджаючого розвитку. У скандинавських країнах відбувається трансформація від людини економічної як раціонального суб'єкта, що максимізує свій прибуток, до людини інноваційної, наділеної підприємницьким елементом та здатністю до пильності щодо знань про можливості в ринковій економіці. Таким чином, формується ще одна субстанціональна форма моделі випереджаючого економічного розвитку – економіка навчання [21, с.5–6].

Механізмами суспільних інститутів в аналізованій моделі є: випереджаючий розвиток громадянського суспільства; інститут цілеутворення та його передавальний механізм; людина, як підприємець, а будь-яка людська діяльність, як підприємництво, що формує пильність до виявлення можливостей, визначає координацію знань та інформації на ринку; інститут соціальної справедливості.

Інститут цілеутворення є достатньо складним суспільним інститутом. Цілі, які ставляться державою щодо соціально-економічних і політичних, оперативних і стратегічних завдань, залежать від інституту цілеутворення, який сформувався в даному суспільстві. Від цього інституту залежить, яким чином, на яких умовах, за якими правилами та процедурами, в якому середовищі ідентифікуються пріоритетні цілі, способи та механізми їх досягнення. Інститут цілеутворення в моделі випереджаючого економічного розвитку носить особливо важливе значення. У розвинених країнах сформувалися зрілі форми державного планування та програмування, що представляють собою довгострокові (стратегічні) плани щодо економічного, промислового, науково-технічного, освітнього, інноваційного розвитку держави, з обґрунтованими пріоритетами. Також такі форми державних планів та програм детермінують неухильне слідування урядами їх цільовим індикаторам, а також механізми реалізації цих індикаторів засобами економічної політики та інститутами соціальної ініціативи. Ключова роль у цілеутворенні належить державі та суспільству, яке реалізує свій суспільний вибір у політичному обміні. Сильна держава, як рівноправний діловий партнер, займається формуванням національної свідомості та бере на себе ініціативу зі стимулювання та підтримки випереджаючого економічного розвитку. Взаємодія між державою і суспільством полягає в стратегічному цілепокладанні з урахуванням суспільних інтересів і цінностей.

Французький учений, лауреат нобелівської премії з економіки, М. Алле у своїх працях виступає проти неефективності і несправедливості. Його міркування, на нашу думку, органічно вписуються в опис моделі випереджаючого економічного розвитку і зводяться до наступного. По-перше, економічна ефективність є вихідною і невід'ємною умовою вирішення всіх соціальних завдань. Вивчення історії, спостереження за сучасними суспільствами доводять, що ефективність економіки не лише обумовлює реалізацію широкого спектру соціальних цілей, а й одночасно складає необхідну умову розквіту культури і цивілізації. По-друге, існує суворий об'єктивний доказ того, що стан максимальної ефективності (уточнюємо, в моделі випереджаючого розвитку має місце не

максимальна ефективність, а прагнення до позитивної ефективності, що виходить із відмови від розгляду економічної поведінки як раціональної, а навпаки, людина уявляється такою, що має схильність до ірраціональних, спонтанних вчинків, позитивних аберацій) може бути досягнуто лише в процесі функціонування «економіки ринків» (уточнюємо, ринковий процес, ринкова економіка).

Основною умовою досягнення ефективності є достатність інформації, децентралізація рішень і самостійність економічних агентів, зацікавленість у пошуку та реалізації більш ефективних рішень, конкуренція. По-третє, на відміну від економічної ефективності, міра справедливості в розподілі доходів є поняттям етичного порядку, тобто суб'єктивною. Розподіл доходів, за М. Алле, має забезпечувати достатнє стимулювання ефективності та бути соціально прийнятним [22, с.3–24]. Пошук цього співвідношення є, по суті, пошуком соціального компромісу, що забезпечується в значній мірі функціонуванням політичної системи (інститутів політики) та спрямований на підтримку мирних і стабільних умов життя в суспільстві. Отже, вважаємо, що соціальна справедливість досягається шляхом соціального компромісу через рівномірний розподіл вигод від економічного зростання та благ науково-технічного прогресу між усіма членами суспільства. Національна свідомість та єдність виступають сильним інструментом в моделі випереджаючого економічного розвитку. Створюються інститути, які набувають змісту прагнення до реалізації інтересів національної держави і загальних суспільних інтересів.

Водночас, ефективний ринковий процес є невід'ємним елементом моделі випереджаючого економічного розвитку, що забезпечує узгодженість економічної ефективності та соціальної справедливості на основі соціального компромісу. Ринковий процес є сукупністю систем змін планів, породжених інформаційними потоками, які йдуть від учасників ринку. Економічна політика випереджаючого розвитку та системних інститутів ринку і держави знижує невизначеність, використовуючи механізми прогнозування, передбачення та програмування. Економічна політика координує економічну поведінку індивідів, яка носить інноваційний підприємницький аспект, поширює інформацію про пріоритетні науково-технічні розробки та їх перспективи, формує звички пильності, уваги до виникаючих підприємницьких можливостей в інноваційній сфері, сферах розвитку людини.

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, інституціональна структура моделі випереджаючого економічного розвитку є впорядкованістю, цілісністю, містить формальні та неформальні правила, норми, що елімінують деструктивну поведінку економічних агентів і владних інститутів. Усі вищезазначені інститути моделі випереджаючого розвитку можуть бути названі інститутами ініціативи. Вибудовування інститутів ініціативи випереджаючого економічного розвитку в певну інституціональну структуру, яку можна представити та описати у вигляді теоретичної моделі, за посередництвом координації держави та інноваційного підприємницького елемента, знижує невизначеність розвитку, обмежує протікання економічних процесів з непрогнозованим кінцевим результатом. Така інституціональна структура не може не містити факторів невизначеності в суспільній та економічній системах, однак їх негативний вплив мінімізується економічними інваріантами випереджаючого розвитку, які створюють маржинальний «запас міцності» економічної системи (інвестиції в суспільні блага та освіту не менше 25% ВВП, витрати на НДДКР не менше 3% ВВП), дослідження яких і визначає перспективи подальших наукових розробок.

Список використаної літератури

1. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт / [пер. с англ. А. Н. Нестеренко; предисл. и науч. ред. Б. З. Мильнера]. – М.: Фонд экономической книги Начала, 1997. – 180 с.
2. Норт Д. Понимание процесса экономических изменений / Д. Норт; [пер. с англ.

- К. Мартынова, Н. Эдельмана]. – М.: Высшая школа экономики, 2010. – 256 с.
3. Эггертссон Т. Экономическое поведение и институты / Т. Эггертссон. – М.: Дело, 2001. – 408 с.
  4. Эггертссон Т. Знания и теория институциональных изменений / Т. Эггертссон // Вопросы экономики. – 2011. – № 7. – С. 4–16.
  5. Шаститко А. Е. Новая институциональная экономическая теория / А. Е. Шаститко. – М.: Экономический факультет МГУ, ТЕИС, 2002. – 591 с.
  6. Олсон М. Логика коллективных действий: общественные блага и теория групп / М. Олсон. – М.: ФЭИ, 1995. – 174 с.
  7. Тоффлер Э. Метаморфозы власти / Э. Тоффлер. – М.: АСТ, 2001. – 669 с.
  8. Уильямсон О. Экономические институты капитализма. Фирмы, рынки, «отношенческая» контрактация / О. Уильямсон. – СПб.: Лениндат; CEV Press, 1996. – 607 с.
  9. Інститут довіри в координатах економічного простору-часу: монографія / [А. А. Гриценко, Т. І. Артьомова, Т. О. Кричевська та ін.; за ред. чл.-кор. НАН України А. А. Гриценка]. – К.: НАН України, Ін-т екон. та прогнозув., 2012. – 212 с.
  10. Институциональная архитектура и динамика экономических преобразований / [под ред. д-ра экон. наук А. А. Гриценко]. – К.: Форт, 2008. – 928 с.
  11. Архиреев С. И. Трансакционные издержки и неравенство в условиях рыночной трансформации. – Харьков: Бизнес Информ, 2000. – 288 с.
  12. Дементьев В. В. Экономика как система власти / В. В. Дементьев. – Донецк: Каштан, 2003. – 403 с.
  13. Измалков С. Теория экономических механизмов [Нобелевская премия по экономике 2007 г.] / С. Измалков, К. Сонин, М. Юдкевич // Вопросы экономики. – 2008. – № 1. – С. 4–5.
  14. Якубенко В. Д. Базисні інститути у трансформаційній економіці: [монографія] / В. Д. Якубенко. – К.: КНЕУ, 2004. – 252 с.
  15. Еволюція ринкових інститутів в Україні: [монографія] / [В. В. Небрат, Н. А. Супрун та ін.; за ред. канд. екон. наук В. В. Небрат]. – К.: НАН України; Ін-т екон. та прогнозув., 2012. – 332 с.
  16. Москаленко О. М. Інноваційна економіка як субстанціональна форма існування моделі випереджаючого економічного розвитку / О. М. Москаленко // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2012. – Вип. 28. – С. 16–27.
  17. Кирцнер Израэл М. Конкуренция и предпринимательство / М. Израэл Кирцнер / [пер. с англ. д.э.н. А. Н. Романова]. – М.: ЮНИТИ, 2001. – 239 с.
  18. Lundvall Von Mises Ludwig Human Action: A Treatise on Economics / Ludwig von Mises. – Fox & Wilkes, 1996. – 906 p.
  19. Von Mises Ludwig Thoughts for Today and Tomorrows / Ludwig von Mises. – Alabama, 2006. – 103 p.
  20. Kirzner M. Israel. The Economic Point of View: An Essay in History of Economic Thought / Edited with an Introduction by Lanrence S. Moss. Sheed and Ward, inc. Subsidiary of Universal Press Syndicate. Kansas City. – 1976. – 228 p.
  21. Lundvall B. A. The Social Dimension of The Learning Economy [Electronic resource] / B. A. Lundvall // DRUID Working Paper № 96–1. – 1996. – 29 p. – Access: <http://www3.druid.dk/wp/19960001.pdf>.
  22. Allais Maurice. The Conditions of efficiency in the economy / Maurice Allais // *Economía Internazionale*. – 1968. – vol. XXI, No 3. – Gênes. – P. 3–24.